

על הפחד מעמדה מוסרית

השבוע החולף סיפק עוד דוגמא לרתיעה של "הציבור הנאור הישראלי" ומוסדותיו מאמירה מוסרית באמת. ביום חמישי מחתה "האוניברסיטה העברית" בפני חברת "אל על" על התנהגות אנשי הביטחון שלה שפגעו והשפילו מדענית אמריקאית שהוזמנה לכנס שנערך האוניברסיטה ("הארץ", 14.11.10). אולם המחאה (או למצער ההודעה לעיתונות) לא התבססה על אי-המוסריות של התנהגות זאת אלא על החשש כי "בכירי המדענים בעולם ידירו רגליהם מישראל עקב חקירות ובדיקות פוגעניות בנמל התעופה" וציון העובדה כי "הדבר עלול לגרום לפגיעה במדע הישראלי".

בהמשך הפניה כותבת רקטור האוניברסיטה העברית בירושלים, הפרופ' שרה סטרומזה, כי לצערה "גם חברי סגל של האוניברסיטה אינם מוגנים מיחס פוגע שדבר אין בינו לבין שיקול ביטחוני" ולא נותר אלא להזדעזע מהתעלמות מן העובדה שיחס זה (וגרוע ממנו) הוא מנת חלקם של כל אזרחי המדינה הערבים. מיותר לציין את חוסר ההתייחסות של האוניברסיטה להקשר הכללי של יחס מוסדות המדינה לאזרחיה הערבים והיחס לתושבי השטחים הכבושים.

ההימנעות מעמדה מוסרית, המתבססת על עקרונות אוניברסאליים, וההעדפה של שיקולים תועלתיים המתייחסים תדיר ל"טובת המדינה" (כפי שהיא מוגדרת על ידי השלטון) היא כשל מוסרי מתמשך של רוב הציבור הנאור הישראלי ומוסדותיו. ההימנעות הזאת מייצגת פחד ו/או חוסר מוכנות לצאת מחוץ למחנה, גם כאשר נעשות בו עוולות מוסריות שחובה לצאת כנגדם. ההימנעות הזאת כרוכה בסירוב לבחון את העובדות על פי אמות מידה אוניברסאליות, כפי שמתחייב מהשקפות ליברליות והומניסטיות, ובהעדפה של "טובת המדינה" (קרי: דרישות השלטון) על כיבוד האדם וזכויותיו הבסיסיות ביותר.

כל זה קשור לקדימות המוענקת, בחברה הישראלית, לעקרון "הנאמנות למדינה" שהינו עקרון פשיסטי מובהק: בניגוד למושגי היסוד של המדינה המודרנית, אשר רואה את עצמה כמצרף של אזרחיה ולפיכך כמכשיר בידיהם אשר מטרתו אבטחת כיבוד הזכויות הטבעיות של האדם, מהות הפשיזם היא בהעמדת המדינה מעל לאזרחיה אשר נתפסים למעשה כנתינים שלה. דברים אשר נתפסים במדינה המודרנית כזכויות בלתי מותנות, מוצגים בשיטה הפשיסטית כפריבילגיות אשר מחולקות על פי שיקול דעתו של השלטון ובפרט על פי מידת הנאמנות לשלטון ומידת השירות של מטרותיו.

השקפות ליברליות והומניסטיות מחייבות השתחררות מעקרון הנאמנות הנ"ל, ולא רק התנגדות לביטויי הבוטים המנוסחים לאחרונה בהצעות חוק מטעם הממשלה. הציבור הנאור בישראל חייב להבין שכיבוד הזכויות הטבעיות של כל אדם קודם לכל שיקול תועלתני, ובפרט כל שיקול מדינתי. הוא חייב להבין כי, מבחינה עקרונית, הצדקת קיום המדינה מבוססת על היותה מכשיר להבטחת כיבוד זכויות האדם, ואילו הכרזה על ההכרח להפר בשיטתיות זכויות האדם למען קיום מדינה מסוימת מובילה למסקנה שמוטב שמדינה זאת לא תתקיים.

עודד גולדרייך, תל-אביב
נובמבר 2010